

MARIAN ZYGMUNT JEDLICKI
(1899–1954)

Marian Zygmunt Jedlicki urodził się 30 kwietnia 1899 roku w Kielcach jako najstarsze z trojga dzieci Łukasza, z zawodu lekarza, oraz Marii z Przędzieckich. Gdy miał sześć lat, rodzice wysłali go do Krakowa, gdzie rozpoczął naukę w szkole powszechnej. Następnie, od września 1909 roku, kształcił się w CK Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego. Od 1913 roku edukację łączył z działalnością skautowską. W 1917 roku, po ukończeniu gimnazjum z oceną chlubną, złożył podanie na studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. W poczet studentów najstarszej polskiej uczelni został przyjęty 10 grudnia 1917 roku.

Pierwsze lata studiów Jedlickiego zostały zdeterminowane przez burzliwe wydarzenia związane z odradzaniem się po latach zaborów państwa polskiego. Jako student pierwszego roku był jednym ze współautorów rezolucji wystosowanej 25 lutego 1918 roku przez studentów Wydziału Prawa do władz uczelni, w której domagano się m.in. wprowadzenia obowiązkowych wykładów z historii prawa i ustroju Polski jako „historii ducha i kultury danego narodu”. W następnym roku zgłosił się jako ochotnik do służby wojskowej. Wysłano go na front ukraiński, nie brał jednak udziału w walkach. Został korespondentem wojennym Biura Prasowego Naczelnego Dowództwa, prowadząc jednocześnie na łamach prasy działalność publicystyczną, będącą odbiciem jego frontowych obserwacji. Obowiązki korespondenta wojennego nie przeszkodziły Jedlickiemu w kontynuowaniu studiów. Aktywnie uczestniczył w pracach seminarium historyczno-prawnego prowadzonego przez Stanisława Estreichera. W tym okresie napisał swoją pierwszą poważną pracę seminaryjną, poświęconą problematyce ustroju społeczno-prawnego ludów północno-wschodniej Afryki. Z uwagi na tematykę pracy warto wspomnieć, że jednym z uczestników tego seminarium był Bronisław Malinowski.

Po zakończeniu służby wojskowej Jedlicki został przeniesiony do rezerwy i 1 kwietnia 1921 roku przywrócony w prawach studenta. W tym samym roku rozpoczął studia w Szkole Nauk Politycznych UJ, które ukończył z wyróżnieniem po dwóch latach jako absolwent pierwszego rocznika. W tym okresie ogłosił swoje pierwsze teksty naukowe. Były to recenzje rozprawy Stanisława Bukowieckiego pt. *Polityka niepodległej Polski* oraz pracy Stanisława Kutrzeby pt. *Nasza polityka zagraniczna*, które ukazały się na łamach „Przeglądu Współczesnego” w 1923 roku.

Uroczysta promocja doktorska Jedlickiego odbyła się 7 lutego 1924 roku w gmachu Collegium Iuridicum. W tym samym roku, dzięki poparciu swojego promotora Michała Rostworowskiego oraz Stanisława Estreichera, Jedlicki wyjechał na trzyletnie studia do Paryża, korzystając ze stypendium rządowego Republiki Francuskiej. Studiował w L'École des Chartes, L'École Pratique des Hautes Études i L'École de Droit oraz pracował w paryskich bibliotekach, w szczególności we Francuskiej Bibliotece Narodowej. W Szkole Prawa (L'École de Droit) znalazł się wśród uczestników seminarium prowadzonego przez wybitnego historyka prawa François Oliviera-Martina, który widząc postępy Jedlickiego, wprowadził go do Société d'Histoire de Droit. Pierwsza podróż naukowa dała

początek aktywności w międzynarodowym życiu naukowym. Jedlicki uczestniczył w kongresach naukowych, które odbyły się w Paryżu (w 1925 i 1927 r.) oraz w Brukseli (w 1926 r.). W 1928 roku, już po powrocie do Krakowa, wziął udział w VI Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych w Oslo, na którym przedstawił referat pt. *Rozwój instytucji politycznych w Polsce w porównaniu z instytucjami Europy Zachodniej*.

Do Krakowa wrócił w 1927 roku. Trafił pod opiekę naukową Michała Rostrowskiego i prowadził zajęcia z prawa politycznego. Od 1 października 1928 roku był już starszym asystentem przy Seminarium Historii Prawa Zachodnio-europejskiego u Stanisława Estreichera, pod którego kierunkiem habilitował się 3 września 1928 roku na podstawie dotychczasowych osiągnięć naukowo-dydaktycznych, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch opracowań: *Monumenta Germaniae Historia. Szkic historyczno-krytyczny* (1927 r.) oraz studium *O podniesieniu na tarczy u dawnych Germanów* (1927 r.). W referacie Estreichera na temat pracy habilitacyjnej dra Jedlickiego można przeczytać, że zapowiada się na podstawie obu prac „jako pracownik naukowo wyszkolony i mogący kształcić innych. Wykształcenie ma rozległe, czego dowodzi, że mógł prowadzić badania źródłowe w szerokich ramach kilku wieków i terytoriów państwowych”.

Po habilitacji w związku z wakatem na Uniwersytecie Poznańskim otworzyła się przed Jedlickim możliwość szybkiej kariery naukowej, z której postanowił skorzystać. Początkowo starał się łączyć nowe obowiązki z pracą na Wydziale Prawa UJ oraz z prowadzeniem wykładów w Szkole Nauk Politycznych UJ, co okazało się jednak zbyt dużym obciążeniem. Ostatecznie zdecydował się związać swoje losy z Poznaniem, choć nie zerwał zupełnie kontaktów z Krakowem. Stały związek z *Alma Mater* zapewniały zaproszenia do prowadzenia wykładów w Szkole Nauk Politycznych, dzięki czemu zajął ważne miejsce na liście konstytucjonalistów szkoły. Od 1928 roku do wybuchu wojny wykładał w Krakowie corocznie, z wyjątkiem roku akademickiego 1935/1936, zagadnienia ustrojowe i polityczne współczesnej Francji, Holandii, Belgii, Niemiec, Włoch oraz Wielkiej Brytanii i jej dominiów.

W marcu 1930 roku udało się Jedlickiemu przenieść habilitację z Uniwersytetu Jagiellońskiego na Uniwersytet Poznański, a 1 października 1930 roku został mianowany zastępcą profesora. Na Wydziale Prawno-Ekonomicznym w Poznaniu wykładał m.in. „Historię ustroju politycznego na zachodzie Europy” oraz „Historię prawa prywatnego na zachodzie Europy”. W Wielkopolsce jego aktywność dydaktyczna nie ograniczała się jednak do murów Uniwersytetu Poznańskiego. W roku akademickim 1934/1935 prowadził w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu seminarium publicystyczne, a także wykładał w ramach Wyższego Kursu Dziennikarstwa ustroje współczesnych państw oraz stosunki międzynarodowe. W tym kontekście warto wspomnieć o jego udziale w Powszechnych Wykładach Uniwersytetu Poznańskiego. Jedlicki był jednym z najbardziej aktywnych prelegentów tego przedsięwzięcia, mającego służyć rozwijaniu i wzmacnianiu polsko-

ści na ziemiach zachodnich i północnych. Brał udział m.in. w akcji odczytowej przeprowadzonej na terenie Prus Wschodnich i Pomorza. W latach 1937–1938 poprowadził w ramach tej inicjatywy wiele wykładów poświęconych współczesnym zagadnieniom prawnopolitycznym. Ich tematyka była w głównej mierze zbieżna z wykładami wygłaszanymi w Szkole Nauk Politycznych.

Wybuch wojny zastał go w Polsce. Za wygłaszane przed wojną *deutschfeindliche Vorträge* gestapo wydało za nim list gończy. W październiku 1939 roku znalazł się w Wilnie. Tam od 15 października 1939 roku, dzięki wstawiennictwu m.in. Iwona Jaworskiego, prowadził wykłady zlecone z prawa kościelnego. W grudniu 1939 roku postanowił się przedostać do Francji, gdzie jako ochotnik zgłosił się do tworzonej armii polskiej. Decyzją Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego został przydzielony do Wydziału Oświaty przy Sztapie Generalnym. Po klęsce Francji wraz z częścią Sztabu Generalnego udało mu się uniknąć niemieckiej niewoli i ewakuować do Anglii.

Na Wyspach początkowo poświęcił się pracy naukowej, pogłębiając znajomość problematyki niemieckiej. Był też aktywny w tworzeniu i rozwijaniu polskiego szkolnictwa. W kwietniu 1941 roku, jako znawca historii i ustroju Niemiec, został zaangażowany w Ministerstwie Informacji i Dokumentacji w prace mające na celu m.in. uzasadnienie polskich żądań w kwestii ziem zachodnich i północnych na wypadek klęski III Rzeszy. 21 października 1941 roku wystąpił w King's College w Cambridge z odczytem zatytułowanym *German and Poland through the Ages*, który niedługo potem został opublikowany. Była to ostatnia praca anglojęzyczna firmowana przez Jedlickiego własnym nazwiskiem. Obawiając się represji wobec najbliższych przebywających w okupowanej Polsce, wydawał kolejne publikacje pod pseudonimem S.M. Marvey.

Na początku 1944 roku Jedlicki wszedł w skład zespołu powołanego przez ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ks. Zygmunta Kaczyńskiego, którego celem było opracowanie projektu i podstaw funkcjonowania Polskiego Wydziału Prawa. Dnia 14 kwietnia 1944 roku dekretem Prezydenta RP został powołany do życia Polski Wydział Prawa Uniwersytetu w Oxfordzie, na którym Jedlicki wykładał „Historię prawa na zachodzie Europy” oraz „Wstęp do prawa angielskiego”. Dodatkowo pełnił funkcję członka komisji ds. studenckich i komisji egzaminacyjnej dla pierwszego i drugiego roku.

Po wojnie postanowił wrócić do Krakowa i w tym mieście chciał kontynuować karierę naukową. Odrzucił tym samym propozycję objęcia katedry w Fordham University w Nowym Jorku. Nie zamierzał również wrócić do Poznania, gdzie niecierpliwie oczekiwano jego powrotu. Powojenny wybór Krakowa przysporzył Jedlickiemu wielu problemów i sprawił, że kwestia jego zatrudnienia ciągnęła się przez lata i wymagała interwencji najwyższych władz państwowych.

Zanim to nastąpiło, 1 września 1946 roku objął on Katedrę Powszechniej Historii Ustrojów Państwowych i Prawa jako następcą Stanisława Estreichera. Dekretem Prezydenta Krajowej Rady Narodowej z dnia 20 grudnia 1946 roku został miano-

wany profesorem zwyczajnym Historii Prawa na Zachodzie Europy na Wydziale Prawa UJ. Ostatecznie ślubowanie profesorskie złożył 8 lutego 1947 roku. W tym okresie podjął również wykłady w reaktywowanej Szkole Nauk Politycznych. O silnym zaangażowaniu w nurt badań politologicznych świadczy opublikowanie przez Jedlickiego wiosną tego roku pracy pt. *Zagadnienia ustrojowo-polityczne Wielkiej Brytanii i Dominiów*. W tym okresie jako profesor kontraktowy wykładał też historię ustroju i dyplomacji na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

Konieczność przenosin do Poznania zwiastowało pismo Ministra Oświaty skierowane latem 1947 roku do rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego z prośbą o wyrażenie opinii przez Radę Wydziału Prawa UJ w sprawie przeniesienia M.Z. Jedlickiego do Katedry Historii Prawa na Zachodzie Europy na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Taka opinia została przygotowana przez specjalnie wyłonioną komisję w składzie: Adam Vetulani, Konstanty Grzybowski i Waclaw Osuchowski, a następnie jednogłośnie przyjęta przez Radę Wydziału 24 września 1947 roku. W konkluzji stwierdzono, że „Rada Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego prosi Ministerstwo o zrewidowanie swojego zamiaru przeniesienia Profesora Jedlickiego do Poznania i o pozostawienie go w Krakowie, gdzie jest tak pożyteczny i niezbędny”. Mimo to dekretem z 12 lutego 1949 roku Bolesław Bierut przeniósł Mariana Jedlickiego z dniem 1 kwietnia 1949 roku na Wydział Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, mianując go jednocześnie profesorem zwyczajnym.

W Poznaniu początkowo poświęcał się głównie dydaktyce. Nadal podtrzymywał kontakty z nauką zachodnią, pozostając członkiem zagranicznych towarzystw naukowych. Należał do czterech stowarzyszeń francuskich: Société de l'histoire de France, Société d'histoire du droit, Société d'histoire moderne, Société d'histoire de l'Église. W czasie wojennego pobytu w Anglii jego odczyty i publikacje stały się podstawą do przyjęcia go w poczet członków The Royal Historical Society. W pracy naukowej, z inicjatywy Zygmunta Wojciechowskiego, podjął się iście benedyktyńskiej pracy polegającej na przekładzie na język polski spisanej po łacinie *Kroniki Thietmara*. Wkrótce po ukończeniu prac nad tym dziełem stan jego zdrowia gwałtownie się pogorszył. Pomimo intensywnej hospitalizacji zmarł 14 marca 1954 roku. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

W dorobku naukowym prof. Jedlickiego można zauważyć dwa obszary zainteresowań. Pierwszy to historia państwa i prawa, z naciskiem położonym na instytucje prawne u zarania feudalizmu na zachodzie Europy, niemiecki feudalizm i stosunki polsko-niemieckie we wczesnym średniowieczu. Drugi obszar rozważań to systemy polityczne państw współczesnych. Dociekania nad aktualnymi zagadnieniami ustrojowymi i politycznymi krajów Europy Zachodniej rozwijał niemal przez cały okres swojej kariery naukowej i to prace z tego nurtu zainteresowań jako pierwsze pojawiły się w jego dorobku naukowym. Były to wspomniane wcześniej recenzje opublikowane na łamach „Przeglądu Współczesnego”.

Jego twórczość z zakresu nauk politycznych została szybko ukierunkowana na ustrojoznawstwo. Owocem tych zainteresowań były monografie, artykuły naukowe i przede wszystkim cykle wykładów prowadzonych w Szkole Nauk Politycznych. Większość wykładów wydało w formie skryptów Koło Uczniów i Absolwentów Szkoły i to one stanowią znaczącą część politologicznego dorobku naukowego profesora. W ten sposób tematyka wykładów prowadzonych w Szkole Nauk Politycznych jest niemal lustrzanym odbiciem opublikowanych prac Jedlickiego w tej materii. Niezbędne wydaje się zatem przedstawienie w pierwszej kolejności tematyki zajęć, jakie prowadził w kolejnych latach. Jeszcze w latach dwudziestych prowadził zajęcia dotyczące Francji: „Współczesna Francja” (1928/1929), „Współczesna Francja polityczna i ekonomiczna” (1930/31), następnie skupił się na krajach Beneluksu i miał następujące wykłady: „Współczesna Holandia” (1929/1930), „Współczesna Holandia i Belgia” (1931/1932) oraz „Francja i Belgia” (1933/1934). Zajmował się także Niemcami („Współczesne Niemcy” – 1932/1933). Poza demokratycznymi ustrojami państw kontynentalnych Jedlicki zajmował się angielskimi instytucjami ustrojowymi, prowadząc wykład pt. „Układ sił politycznych współczesnej Anglii i dominiów angielskich” (1934/1935). W drugiej połowie lat trzydziestych jego zainteresowania skierowały się w stronę analizy ustrojów autorytarnych we Włoszech i Niemczech („Włochy faszystowskie”, 1936/1937; „Współczesne Niemcy. Układ sił politycznych III Rzeszy”, 1937/1938; „Przeobrażenia ustrojowe i polityczne dzisiejszych Niemiec”, 1938/1939). Po wojnie wykładał problematykę państw anglosaskich („Zagadnienia polityczne Wielkiej Brytanii i dominiów”, 1946/1947; „Ustrój Stanów Zjednoczonych”, 1947/1948).

Marian Z. Jedlicki ujmował problematykę systemów politycznych krajów Europy Zachodniej w sposób nowoczesny i reprezentował politologiczne spojrzenie na problematykę państwową. Nie poprzestawał na charakterystyce konstytucji i omówieniu porządku instytucjonalnego, jaki ona wprowadza. W doborze poruszanych zagadnień nie ograniczał się do jednego schematu wyznaczonego np. systematyką konstytucji. Kluczem doboru konkretnych zagadnień było dla niego poszukiwanie podmiotów mających realny wpływ na przeobrażenia ustrojowe i polityczne w danym kraju. Wiele miejsca poświęcał więc partiom i stronnictwom politycznym oraz analizie wyników kolejnych wyborów. Omawiał także organizacje pozaparlamentarne, przedstawiał sylwetki przywódców. Doceniał też znaczenie prasy, prezentując profil polityczny poszczególnych periodyków. Zwraca uwagę duża aktualność poruszanych problemów, co wynikało z elastycznego programu Szkoły Nauk Politycznych, ponieważ kierownictwo szybko reagowało na zmiany na krajowej i międzynarodowej scenie politycznej.

Jeden z pierwszych tekstów Jedlickiego traktuje o systemie politycznym Francji. Tematyka artykułu, zatytułowanego „O program dla Francji” i opublikowanego w 1926 roku na łamach „Przeglądu Współczesnego”, dotyczy francuskiej myśli politycznej w latach dwudziestych. Przemyślenia autora są wynikiem obserwacji poczynionych podczas pobytu naukowego w tym kraju. W wydanym osiem lat

później skrypcie pt. *Współczesna Francja i Belgia. Ustrój parlamentarny i życie polityczne* (1934) Jedlicki polemizuje z tezą głoszącą, że francuskie przemiany ustrojowe w wieku XIX i XX przebiegały bez żadnej wewnętrznej logiki. Wskazuje na cztery takie zasadnicze tendencje rozwojowe francuskiego konstytucjonalizmu: dążenie do unifikacji terytorium, wzmocnienie władzy wykonawczej dzięki centralizmowi administracyjnemu, zrównanie społeczeństwa w znaczeniu politycznym oraz antyklerykalizm. Dalej argumentuje, że „wszystkie niedomagania, jakie dają się zaobserwować w życiu państwowym Francji, płyną stąd, że w systemie państwowym francuskim znajdują się instytucje niezgodne z tymi tendencjami”.

W przypadku Belgii, poza omówieniem genezy państwa belgijskiego i charakterystyki jego ustroju, Jedlicki wiele miejsca poświęcił kwestii flamandzkiej. Starał się ukazać w ten sposób, jak jest zorganizowane i jak funkcjonuje państwo, w którego skład wchodzi dwie odmienne grupy etniczne, jak są zbudowane jego instytucje państwowe oraz jaki wpływ taka okoliczność ma na system partyjny. Równie zajmująco Jedlicki pisze o innym kraju Beneluksu w pracy pt. *Z życia politycznego współczesnej Holandii* (1930). Akcentuje on dwa aspekty życia politycznego Holandii: silnie zakorzoną religijność i poczucie demokratyzmu. Jedlicki dowodził, że u podstaw holenderskiej demokracji leży paradoks. Polegał on na tym, że partie protestanckiej prawicy, z uwagi na narastające zagrożenie ze strony liberalizmu i socjalizmu, były zmuszone do zawarcia w 1888 roku koalicji wyborczej z katolikami. Przetrwała ona do 1925 roku i dopiero jej rozpad, jak dowodzi Jedlicki, stał się przyczyną politycznego kryzysu Holandii i jej imperium kolonialnego.

Wielkiej Brytanii Marian Z. Jedlicki poświęcił nie tylko jeden ze swoich przedwojennych wykładów. Po wojnie opublikował studium *Zagadnienia polityczno-ustrojowe Wielkiej Brytanii i dominiów* (1947 r.). Praca stanowiła zwieńczenie ćwierćwiecznych dociekań Jedlickiego w tej materii. W tym wypadku profesor również nie sprowadzał ustroju państwa do charakterystyki poszczególnych instytucji, lecz ujmował to zagadnienie znacznie szerzej. Doceniał szerszy kontekst społeczny i kulturowy i z niego dopiero wyprowadzał czynniki mające wpływ na angielską praktykę polityczną. Nawiązując do wykładów Michała Rostworowskiego, uważał, że charakteryzujący mieszkańców tego kraju realizm polityczny i przywiązanie do tradycji przesądzają o innej niż kontynentalna strukturze występującego tam życia politycznego. W opracowaniu z 1947 roku ujmował to w następujący sposób:

dominującą cechą psychiki społeczeństwa angielskiego jest ogromna trzeźwość i poczucie rzeczywistości. Nie mają Anglicy zrozumienia dla idei abstrakcyjnych i formuł czysto spekulatywnych [...] z tą pierwszą cechą społeczeństwa angielskiego łączy się inna jego cecha, a mianowicie tradycjonalizm przejawiający się [...] w przywiązaniu do raz wykształconych i przez praktykę życia wypróbowanych form ustrojowych.

Wspomniana praca, podobnie jak przedwojenny wykład, została podzielona na zagadnienia związane z ustrojem wewnętrznym Wielkiej Brytanii oraz jej sta-

tusem potęgi kolonialnej. Jedlicki omawia historię parlamentaryzmu brytyjskiego, charakteryzuje współczesny system organów państwowych oraz przedstawia życie polityczne i partie polityczne Wielkiej Brytanii. W drugiej części pracy skupia się na kolonializmie i poszczególnych terytoriach Wspólnoty Brytyjskiej.

Oprócz krajów o ustroju demokratycznym Jedlickiego fascynowały nowe tendencje polityczne w układzie sił europejskich, związane z rodzącymi się w latach trzydziestych ubiegłego wieku systemami autorytarnymi i totalitarnymi. W pierwszej kolejności przedmiotem jego zainteresowania stał się ruch nazistowski i przemiany polityczne zachodzące w Niemczech. Temu zagadnieniu poświęcił dwa wykłady, które zostały opublikowane w formie skryptów: *Współczesne Niemcy* (1933) oraz *Przeobrażenia polityczne i ustrojowe dzisiejszych Niemiec* (1939). W pierwszym wykładzie, również w związku z okresem jego powstania, Jedlicki szeroko omawia jeszcze konstytucję weimarską. Stawia diagnozę, że to niezgodność pomiędzy formami ustroju a ewolucją życia politycznego stała się główną przyczyną kryzysu parlamentaryzmu, który przeżywały Niemcy jemu współczesne. Wiele miejsca poświęca w tym opracowaniu ruchowi nazistowskiemu, jednak dopiero skrypt z 1939 roku daje kompleksowe rozpoznanie nowego, totalitarnego ustroju Niemiec. Autor docieka przyczyn jego powstania, rozpoczynając od omówienia doktryny politycznej i jej odbicia w programie partii nazistowskiej. Następnie skupia się na zagadnieniach prawnoustrojowych na podstawie aktów normatywnych i praktyki politycznej. Za istotny dla ideologii nazistowskiej uważa rasizm. Jedlicki objaśnia wpływ tego poglądu na zmianę pojęcia obywatelstwa w Niemczech – obywatelem od tej pory staje się przedstawiciel rasy germańskiej. Dalej objaśnia, jak rasizmowi podporządkowany został porządek normatywny i instytucjonalny oraz jak ta ideologia przyczyniła się do rezygnacji z pluralizmu politycznego. Dalszą część wykładu Jedlicki porządkuje wokół trójelementowej definicji państwa Georga Jellinka, objaśniając w ten sposób przeobrażenia systemu politycznego Niemiec.

276

Analiza faszyzmu dokonana przez Jedlickiego w wykładzie z 1937 roku wykracza daleko poza wpływ tej ideologii na kształt ustroju czy systemu politycznego. Faszyzm jawi mu się jako system filozoficzny i zjawisko socjologiczne zbudowane na zupełnie nowym ujęciu relacji państwo–jednostka. W jego ocenie fundamentalna dla koncepcji Mussoliniego była zasada podległości jednostki wobec państwa – to nie państwo miało służyć jednostce, a jednostka państwu. Stworzyło to system oparty na negacji koncepcji praw obywatelskich i zakładający ingerencję państwa w każdą sferę życia jednostki. Jedlicki w swoim wykładzie wskazywał, jak ustrój faszystowskich Włoch niweczy inne zasady państwa demokratycznego, takie jak zasada suwerenności narodu czy zasada podziału i równowagi władzy. Ogólnie można stwierdzić, że jego ocena zarówno faszyzmu, jak i nazizmu jest dokonywana z perspektywy zwolennika reguł prawa, szacunku dla konstytucji, parlamentaryzmu, pluralizmu politycznego oraz praw i wolności jednostki.

Co najmniej znaczący jest również dorobek naukowy Jedlickiego z zakresu historii państwa i prawa. Dwie pierwsze istotne prace z tego zakresu to *Monumenta Germaniae Historia. Szkic historyczno-krytyczny* (1927) oraz monografia *O podniesieniu na tarczy u dawnych Germanów* (1927). Ta druga ujmuje na szerokim tle porównawczym instytucję ustrojową z okresu kształtowania się państwowości u ludów germańskich. W wymienionych pracach widać dwa obszary zainteresowań Jedlickiego w dociekaniach nad państwem feudalnym. Pierwszy obejmował historię instytucji władzy centralnej oraz zasady dziedziczenia tronu w monarchiach wczesnofeudalnych. Drugi to analiza i interpretacja źródeł prawa.

W latach trzydziestych, po przeniesieniu do Poznania, w pracy badawczej Jedlickiego silnie zaznaczył się nurt niemcoznawczy. Profesor skupił się na zagadnieniu stosunków polsko-niemieckich w średniowieczu. Jego prace stanowiły ważny głos w polemice, jaka wywiązała się między historykami polskimi i niemieckimi. Najstojniejszym wystąpieniem była polemika z profesorem Uniwersytetu w Berlinie i dyrektorem archiwów pruskich – Albertem Brachmanem. Szczytowy jej punkt wyznacza artykuł opublikowany przez Jedlickiego w „Historische Zeitschrift” pt. *Die Anfänge des polnischen Staates. Erwiderung* (1935). Ukoronowaniem prowadzonych badań nad tym zagadnieniem była z kolei publikacja *Stosunek prawny Polski do Cesarstwa do r. 1000*. (1939), która jeszcze w tym samym roku została przetłumaczona na język niemiecki. Jedlicki dokonał w niej drobiazgowego rozbioru stosunków polsko-niemieckich na przełomie X i XI wieku, dając ostatecznie całościowy, prawnopolityczny ich obraz.

Po powrocie do Poznania w 1949 roku przygotowywał pełną polską edycję *Kroniki Thietmara*, która ukazała się w 1953 roku. Poprzedzona została obszernym wstępem i opatrzona komentarzami. Dzieło profesora doceniono nie tylko ze względu na znakomity warsztat naukowy, ale także z uwagi na jego walory literackie. Jarosław Iwaszkiewicz o przekładzie Jedlickiego napisał: „ta pełna szczerku broni i rycerskich wypraw opowieść pochłonęła mnie bez reszty [...] co przyplącam ciągłym ziewaniem na ważnych zebraniach”. Tłumaczenie *Kroniki* doczekało się wielu wydań, m.in. w serii „Skarby Biblioteki Narodowej” wydawnictwa Ossolineum, i należy do cennych pozycji polskiej mediewistyki.

Ostatnie dzieło pióra Jedlickiego, stanowiące wyraz jego zainteresowań źródłoznawczych, to wydana pośmiertnie *Powszechna historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych* (1955). W doborze źródeł położył on szczególny nacisk na aspekty publicznoprawne funkcjonowania państwa, w mniejszym stopniu odnosząc się do źródeł dotyczących prawa karnego czy cywilnego. W pracy nad tą publikacją Jedlicki w pełni mógł wykorzystać swoje przygotowanie filologiczne – posługiwał się następującymi językami nowożytnymi: francuskim, angielskim, niemieckim, rosyjskim. Pozwoliło to na przetłumaczenie większości tekstów z języków oryginalnych. Wśród przetłumaczonych źródeł znajdują się tak istotne dla konstytucjonalistów, jak: Deklaracja Praw z 1689 roku (*Bill of Rights*), Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela czy Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Ostania praca miała służyć przede wszystkim dydaktyce, która była wielką pasją Jedlickiego. Pewne światło na jego stosunek do dydaktyki rzuca odpowiedź, jakiej udzielił Dziekanowi Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego: „W odpowiedzi na pismo Pana Dziekana z dnia 3 czerwca 1935 r. komunikuję uprzejmie, iż zarówno wykłady, jak i ćwiczenia w przyszłym roku akademickim odbywać zamierzam w tych samych dniach, w tych samych godzinach i pod tym samym tytułem co w roku ubiegłym”. W tym samym roku jego talent w przekazywaniu wiedzy został w swoisty sposób doceniony podczas jego pracy na Uniwersytecie Poznańskim. Otóż w 1935 roku Rada Wydziału Prawno-Ekonomicznego zadecydowała o wprowadzeniu egzaminów wstępnych na kierunku prawo, który składał się z trzech etapów. Pierwszy polegał na wysłuchaniu i streszczeniu przez kandydatów wykładu pt. *Stanowisko światowe Anglii*. Wykład ten został poprowadzony przez Profesora Jedlickiego, który następnie sprawdzał złożone prace.

Marian Zygmunt Jedlicki był uczonym, który pasję dydaktyczną i talent popularyzatorski zrównoważył znaczącymi osiągnięciami na niwie badawczej. Temu wybitnemu historykowi państwa i prawa nieobce były współczesne zagadnienia ustrojowo-polityczne współczesnych państw. Swobodnie poruszał się w konstytucjonalizmie zarówno krajów demokracji kontynentalnej, jak i państw anglosaskich. Z tych demokratycznych pozycji potrafił dokonać krytyki rodzących się w latach trzydziestych systemów autorytarnych i totalitarnych.

WYBRANA BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. S II 619 (teczka osobowa Mariana Z. Jedlickiego), SNP 2 (organizacja Szkoły Nauk Politycznych w latach 1920–1949) i SNP 9 (Organizacja wykładów w Szkole Nauk Politycznych: programy wykładów i korespondencja z wykładowcami z lat 1921–1949), Archiwum UJ S II 683 (Senat UJ – stypendia państw obcych w latach 1921–1939).

Sprawozdanie Koła Uczniów i Absolwentów Szkoły Nauk Politycznych za rok 1936/37, Krakowskie Zakłady Graficzne i Wydawnicze, Kraków 1937.

Opracowania

Cieślak T., *Zgon Mariana Zygmunta Jedlickiego*, „Państwo i Prawo” 1954, z. 7–8.

Dybiec J., *Uniwersytet Jagielloński 1918–1939*, Kraków 2000.

Izdebski H., *Marian Z. Jedlicki* [w:] *Słownik historyków polskich*, Warszawa 1994.

Leitgeber S., *Zygmunt Marian Jedlicki 1899–1954*, „Gazeta Wyborcza”, 30.05.2001, nr 125.

Olszewski H., *Wydział Prawa w latach 1919–1990*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1999, z. 2.

- Piotrowski B., *Marian Zygmunt Jedlicki (1899–1954) jako badacz stosunków polsko-niemieckich i Pomorza Zachodniego* [w:] *Niemcy, Austria, Polska w XIX i XX w.*, red. T. Dubicki, K.A. Kuczyński, Łódź 2003.
- Szczaniecki M., *Marian Zygmunt Jedlicki* [w:] *Sprawozdanie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, red. M. Wojciechowska, t. XIX, Poznań 1957.
- Stanulewicz M., *Marian Zygmunt Jedlicki. Tłumacz Thietmara*, Poznań 2006.
- Vetulani A., *Marian Zygmunt Jedlicki* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964–1965.
- Włodarski B., *Problematyka anglosaska w wykładach Szkoły Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego* [w:] *Konstytucjonalizm w państwach anglosaskich*, red. A. Zięba, Kraków 2013.
- Włodarski B., *Szkoła Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego 1920–1949*, Kraków 2015.
- Wojciechowski Z., *Marian Zygmunt Jedlicki*, „Przegląd Zachodni” 1954, z. 3–4.
- Zięba A., Jakubiak Ł., *Kronika nauk politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Alma Mater” 2011/2012, nr 64–68.
- Zięba A., *Problematyka konstytucjonalizmu w programach studiów politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Politeja” 2012, nr 3.
- Zięba A., *Szkoła Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2011, z. 2.
- Żukowski P.M., *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 2: 1780–2012, red. D. Malec, Kraków 2014.